

УДК 342.92(477)

**ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН,
ЩО РЕГУЛЮЮТЬСЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ**

**INFORMATION LAW RELATIONSHIP OBJECT WHICH
IS REGULATED BY ADMINISTRATIVE LAW OF UKRAINE**

Біленька Д.О.,
аспірант

*Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Стаття присвячена аналізу об'єкта й предмета інформаційних правовідносин, що регулюються нормами адміністративного права України.

Ключові слова: об'єкт правовідносин, об'єкт інформаційних правовідносин, предмет правовідносин, предмет інформаційних правовідносин, документ.

Статья посвящена анализу объекта и предмета информационных правоотношений, которые регулируются нормами административного права Украины.

Ключевые слова: объект правоотношений, объекта информационных правоотношений, предмет правоотношений, предмет информационных правоотношений, документ.

The article is devoted to analyze object and subject of information relationships which is regulated by administrative law of Ukraine.

Key words: law relationship object, information law relationship object, law relationship subject, information law relationship subject, document.

Відносини, пов'язані з розповсюдженням, використанням та обміном інформації, служать підґрунтям соціального розвитку суспільства. Інформація, як предмет уваги і вжитку людини, супроводжує всі її дії [1, с. 5]. Сучасні інформаційні процеси – най-

важливіший складник усіх процесів соціальної, економічної й політичної діяльності індивіда [2, с. 110]. У державному управлінні, наприклад, інформація необхідна для здійснення керування тими сферами суспільного життя, що перебувають у веденні

органів управління і виступають ресурсом державного управління. Як ресурс соціальної системи й діяльність, пов'язана з його формуванням і використанням, інформація у своїй сукупності виступає об'єктом такого управління й регулювання [3, с. 12].

Слід підкреслити, що ця публікація є частиною дослідження проблем інформаційно-правового поля, що здійснюється в межах і на підставі принципів адміністративного права. Тому висновки, представлені на суд читача, стосуються не лише інформаційної, а й безпосередньо адміністративно-правової науки.

Що становить собою об'єкт інформаційно-правових відносин, регульованих адміністративним правом? Відповідь на це запитання є актуальною з точки зору не тільки теорії, а й практики. Через невизначеність об'єкта інформаційних правовідносин у процесі наукових досліджень, а також на практиці виникає підміна понять «об'єкт» і «предмет» правового регулювання, що в певних ситуаціях провокує неоднозначність розуміння правовідносин, а також співвідношення між ними. Із цього приводу влучно говорить у вислові, що існує у різних народів: «Визначившись у поняттях, людство вирішить половину своїх проблем». Саме тому в різних науках велика увага приділяється тлумаченню, визначенню відповідних понять, категорій, термінів, їх нормативному закріпленню на основі, що забезпечує комунікацію між людьми [4, с. 56].

Про потребу наукового аналізу визначення конструкції «об'єкт інформаційних правовідносин, які регулюються адміністративним правом», свідчить також інтерес учених до цього питання. Частково окреслену проблему описано в наукових працях вітчизняних адміністративістів, серед яких Ю. П. Битяк, І. Л. Бачило, В. М. Брижко, В. М. Гаращук, Р. А. Калюжний, О. О. Кукшинова, Ю. О. Легеза, Л. П. Коваленко, Л. В. Кузенко, І. М. Сопілко, М. М. Цимбалюк, М. М. Тищенко, І. М. Шопіна, Д. Ю. Шпенюв, О. І. Яременко та ін. Серед російських науковців можна назвати А. О. Анопольського, В. В. Балитнікова, І. Л. Бачило, Д. Е. Іванова, С. І. Лопатіна, Л. Л. Сакуліну, Ю. А. Тихомирова та ін. Незважаючи на розкриття ними окремих аспектів цього питання, й досі не існує загально визнаної дефініції вказаної правової конструкції. Саме тому ми вважаємо наше дослідження є актуальним та таким, що має певну наукову новизну.

Правовідносини інформаційні тісно взаємодіють і збігаються з правовідносинами, врегульованими нормами цивільно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового характеру, нормами, що регулюють відносини трудові, земельні, у сфері екології й екологічної безпеки та ін. Це пояснюється тим, що їх правове регулювання засноване на інформаційних правових нормах, що містяться в різних нормативних актах. Приміром, відповідальність за порушення обігу інформації зумовлена нормами адміністративного права. Наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення містить склади адміністративних правопорушень, пов'язаних з інформацією, які охоплюють: а) приховування, пе-

рекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань; б) надання недостовірної інформації; в) отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну підприємця; г) несвоєчасне подання посадовими особами органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які займаються підприємницькою діяльністю, інформації або подання завідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України та ін. [5, с. 39-40, 45].

Предметом цього дослідження виступають інформаційні правовідносини, що регулюються нормами адміністративного права. На нашу думку, їх можна визначити як суспільні відносини, які виникають між фізичними або юридичними особами й органами державної влади, органами місцевого самоврядування (їх посадовими особами) з приводу обігу (надання, отримання, розповсюдження, оцінення та ін.) інформації, пов'язаної з реалізацією владних повноважень органами влади або реалізацією прав і виконанням обов'язків фізичними і юридичними особами у сфері управління.

Для правильного визначення об'єкта інформаційних правовідносин, що регулюються адміністративним правом, доцільно навести тлумачення поняття «об'єкт правовідносин» взагалі. У теорії права проблема об'єкта правовідносин належить до однієї з найскладніших. Тут усе зазнає сумніву – починаючи з того, чи взагалі потрібна категорія «об'єкт правовідносин», і закінчуючи питанням: що це таке – об'єкт правовідносин [6, с. 12].

Аналіз наукових робіт учених-адміністративістів дає змогу виділити 2 підходи до розуміння терміна «об'єкт правовідносин» і до його трактування.

Перший з них має у своєму підґрунті *моністичну концепцію*, прихильники якої трактують об'єкт правовідносин як дію або поведінку суб'єкта, спрямовану на певні матеріальні блага [7, с. 53]. Так, В. М. Хропанюк об'єктом правовідносин визнає фактичну поведінку його учасників, що здійснюється з метою задоволення різноманітних законних інтересів суспільства, держави, особистості й у такий спосіб задовольняє певні потреби [8, с. 71]. Як зазначає О. С. Йоффе, теорія дій виключає речі з числа правових об'єктів і визначає значення об'єкта лише за тими діями зобов'язаних осіб, на які може претендувати вповноважений. Саме людська поведінка, вважає він, служить єдиним об'єктом правовідносин [9, с. 80].

Другий підхід – це *плюралістична концепція*, в основу якої покладено множинність об'єктів, їх різноманітність, що відображають усю палітру упорядкованих суспільних відносин [10, с. 53]. У межах цієї концепції об'єктом правовідносин визнаються явища матеріального й нематеріального світу, з приводу яких виникають останні й на які спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки [11, с. 87]. С. С. Алексєєв визначає об'єкт правовідносин як «різноманітні матеріальні й нематеріальні блага,

здатні задовольняти потреби суб'єктів, тобто інтерес уповноваженого» [12, с. 156]. О. В. Цимбалюк об'єкт інформаційних правовідносин розуміє як консолідоване за змістом поняття, яке служить основою предмета цього права [13, с. 56]. Як бачимо, незважаючи на зацікавленість учених даним питанням, у юридичній науці й до сьогодні триває дискусія стосовно питання, що розуміють під категорією «об'єкт правовідносин»: чи тільки предмети матеріального світу, дії осіб, чи те й інше. У зв'язку з цим вивчалася й позиція, що об'єктом правовідносин завжди є поведінка їх учасників [14, с. 202]. Загальноприйнятого ж визначення й досі бракує.

Що ж таке об'єкт інформаційних правовідносин, які регулюються адміністративним правом? Що служить їх предметом? Чим вони відрізняються і як співвідносяться один з одним?

Розглянемо приклад у межах нашого дослідження й визначимо, що таке об'єкт, а що предмет правовідносин. Саме такий підхід до розкриття питання дозволить, на нашу думку, сформулювати правильну точку зору.

Уявімо наступне: громадянин звертається до органу державної влади за необхідним йому документом. Законодавство України регулює суспільні відносини права громадянина на отримання інформації й обов'язки установи (організації) видати потрібний документ у формі надання особі інформаційної послуги з боку установи та певних дій самого громадянина. Національним законодавством встановлено право кожного на доступ до публічної інформації [15]. Відповідно до п. 2 ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» одним зі способів забезпечення доступу до інформації є її надання за запитом. Як вважає Г. Красноступ, предметом інтересу громадянина виступає документ. Виходячи з цього, вчений робить висновок, що предметом інформаційних правовідносин у даному випадку є документ [16, с. 126]. А. Б. Венгеров визначає предмет інформаційних правовідносин як різні операції з інформацією, що здійснюються людиною, серед яких правознавець виділяє реєстрацію, збирання, передачу, зберігання й оброблення інформації [17, с. 27, 47]. З огляду на його точку зору можна зазначити, що предметом у даному випадку є діяльність людини, пов'язана з обігом інформації.

Виникають запитання: яка з наведених думок є правильною? Чи може бути предметом інформаційних правовідносин, врегульованих адміністративним правом документ, чи ними є дії людини?

За тлумачним словником, *документ* – це діло-

вий папір, який посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь [18]. Стаття 1 Закону України «Про інформацію» визначає документ як матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження й передавання у часі і просторі [19]. Отже, документ є носієм, способом закріплення і вираження інформації.

Предмет, у свою чергу, – це будь-яке матеріальне явище, той (те), на що спрямована думка, дія або об'єкт [20]. Невже громадянина, який звертається із запитом на отримання інформації, цікавить носій інформації (документ)? Вважаємо, що ні. Думка особи спрямована на отримання інформації, її цікавить те, що міститься в ньому: відомості про щось (про осіб, предмети, факти, події, явища чи процеси), тобто її інтересує інформація. У разі надання інформації громадянину в усній формі саме вона має цінність. Документ – це лише «папірець», цінність документ залежить від інформації, що міститься в документі. Тому визначати предметом інформаційних правовідносин, які регулюються адміністративним правом, документ – хибний шлях. Вважаємо, що предмет – це правова інформація, що міститься в документі.

Об'єкт у філософському розумінні – це пізнавальна діяльність, що існує поза свідомістю людини й незалежно від неї; це явище, предмет чи особа, на яку спрямована певна діяльність, увага та ін. [21, с. 474] це те, що протистоїть суб'єктові в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності [22, с. 453]. Пізнавальна діяльність громадянина, який вертається з метою отримання інформації, виявляється в його фактичній поведінці як суб'єкта інформаційних правовідносин, а саме в поданні запиту. Це дає нам можливість зробити висновок, що об'єктом інформаційних правовідносин, які регулюються адміністративним правом (у вузькому сенсі), є поведінка учасників (дії чи утримання від них) цих відносин.

Спираючись на наведене, зробимо наступні висновки:

1) до структури об'єкта будь-якої галузі права, у тому числі інформаційного, включаються тільки суспільні відносини;

2) об'єктом інформаційних правовідносин, які регулюються нормами адміністративного права, виступають суспільні відносини, що виникають у сфері управління з приводу обігу інформації (надання, отримання, розповсюдження, оцінення тощо) й похідних від неї;

3) предметом досліджуваних інформаційних правовідносин служить інформація незалежно від форми її вираження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бачило И. Л. Информационное право. Роль и место в системе права Российской Федерации / И. Л. Бачило // Государство и право. – 2001. – № 2. – С. 5–14.
2. Михеева Е. В. Особенности национального правового регулирования общественных отношений в информационной сфере / Е. В. Михеева // Проблемы управления. – 2008. – № 1 (26). – С. 110–113.
3. Антопольский А. А. Правовое регулирование информации ограниченного доступа в сфере государственного управления : дис. ... на соиск. ученой степени кандидата юридических наук. – Москва. – 2004. – С. 29.
4. Цимбалюк О. В. Визначення інформації як об'єкта права у законодавстві України / О. В. Цимбалюк // Інформація і право. – 2012. – № 1 (4). – С. 56.

5. Шпенюв Д. Ю. інформаційні правовідносини : дис. ... на здоб. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шпенюв Дмитрій Юрійович / Харківський Національний ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 191 с.
6. Толстой Ю. К. К теории правоотношения / К. Ю. Толстой – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 88 с.
7. Кохановська О. В. Суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині / О. В. Кохановська // Вісн. Київськ. Націон. універ-ту ім. Т. Шевченка. Юрид. науки. – 2005. – Вип. 67–69. – С. 51–54.
8. Лебеза Ю. О. Інформація як об'єкт правовідносин / Ю. О. Лебеза // Наук. вісн. Юрид. акад. Міністерства внутр. справ. – 2003. – № 2 (11). – С. 68–72.
9. См.: Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву / О. С. Иоффе. – Ленинград.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1949. – 173 с.
10. Кохановська О. В. Суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині / О. В. Кохановська // Вісн. Київськ. нац. універ-ту ім. Т. Шевченка. Юрид. науки. – 2005. – Вип. 67–69. – С. 51–54.
11. Огородов Д. В. Правовые отношения в информационной сферес : дис. ... на соиск. учен. ст. канд. юрид. наук : 12.00.14./ Российская академия наук Институт государства и права. – Москва, 2002. – 243 с.
12. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник. В 2-х т., Том 2. – М., Юридическая література. – 1981. – 354 с.
13. Цимбалюк О. В. Визначення інформації як об'єкта права у законодавстві України / О. В. Цимбалюк // Інформація і право – 2012. – № 1 (4). – С. 56–63.
14. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении . – М. : Юридическая література. – 1974. – 352 с.
15. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314. (ст. 2).
16. Красноступ Г. Проблема визначення об'єкта та предмета інформаційного права / Г. Красноступ // Право України. – 2007. – № 5. – С. 125–128.
17. Венгеров А. Б. Право и информация в условиях автоматизации управления (Теоретические вопросы). – М., 1978. – С. 27.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
19. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
20. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. Толковый словарь русского языка Издательство «Азъ», 1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.ru/DIC/OZHEGOW/ozhegow_p_r.txt.
21. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків : ТОРСІНГ ПЮС, 2007. – 768 с.
22. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев [и др.]. – М. : Совет. Энцикл., 1983. – 840 с. – С. 453.